

Kazimierz Piasecki

Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń sądów cywilnych

Palestra 5/9(45), 8-18

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń sądów cywilnych

Zarówno istota rozstrzygania spraw przez sądy, jak i interesy stron wymagają, aby wydawane przez sądy orzeczenia nie były uchylane ani zmieniane przez instancje sądowe, od których te orzeczenia pochodzą. Już w prawie rzymskim obowiązywała zasada *lata sententia desinit esse iudex*, oznaczająca, że sędzia, który wydał orzeczenie, przestaje być sędzią w sprawie w tym sensie, iż po wydaniu danego orzeczenia nie może go ani uchylić, ani zmienić. Wyjątek od tej zasady przewidują przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków, które umożliwiają naprawianie niektórych wadliwych orzeczeń poza normalnymi środkami, i przy tym przez ten sam sąd, który wydał dane orzeczenie. Treść i zakres pojęcia rektyfikacji¹ orzeczeń określa istota takich wad rozstrzygnięcia, jak niejasność, niezrozumiałość, niezupełność, oczywiste sprzeczności itp. Usuwanie tych wad następuje w ten sposób, że sąd nadaje orzeczeniu rzeczywisty, prawidłowy sens, nie odstępując od swego orzeczenia i nie zmieniając oceny faktycznej i prawnej, której wyrazem jest dane orzeczenie. Do naprawiania takich wadliwości nie jest w zasadzie potrzebny środek odwoławczy², nie mówiąc już o tym, że w niektórych wypadkach byłby on z natury rzeczy wręcz niemożliwy.

I. Jednym ze wspomnianych środków rektyfikacji orzeczeń jest instytucja sprostowania wyroku. Według art. 355 k.p.c. polega ono na sprostowaniu w wyroku niedokładności, omyłek pisarskich, rachunkowych lub innych oczywistych omyłek.

Lege non distinguente art. 355 k.p.c. zezwala na sprostowanie wyroku zarówno pierwszej instancji (prawomocnego i nieprawomocnego), jak i wyroku sądu drugiej instancji, prawomocnego (oddalającego rewizję lub zmieniającego orzeczenie) i nieprawomocnego (uchylającego orzeczenie sądu pierwszej instancji w całości lub w części i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania). Przepis powyższy, jakkolwiek mówi o sprostowaniu wyroku, ma zastosowanie również — na podstawie art. 364 k.p.c. — do postanowień, gdyż mogą one być dotknięte tymi

¹ Takie mlano instytucji sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków nadaje J. J. Litauer w pracy: *Rektyfikacja wyroków w polskiej procedurze cywilnej*, Poznań 1933.

² J. J. Litauer: *op. cit.*, s. 3; S. Goldsztein: *Uwagi do projektu kodeksu postępowania cywilnego*, „Palestra” 1931, s. 164.

samymi wadami co wyroki, a więc wadami, które nadają się do naprawienia w formie sprostowania. Zasada ta dotyczy zarówno postanowień nie kończących postępowania (art. 363 k.p.c.), jak i postanowień tzw. stanowczych. Artykuł 355 k.p.c. ma zastosowanie także do orzeczeń wydawanych w postępowaniu niespornym w formie postanowień (art. 31 k.p.n.). Sprostowaniu mogą podlegać także orzeczenia wydawane na podstawie art. 399 § 1 k.p.c., w których Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia, że zaskarżone rewizją nadzwyczajną orzeczenie zostało wydane z pogwałceniem przepisów prawa. Wreszcie na podstawie art. 463 i 474 k.p.c. przepisy o sprostowaniu mają zastosowanie także w postępowaniu nakazowym i upominawczym, a artykuł 532 k.p.c. stanowi podstawę do ich stosowania w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym.

Przyjęta przez kodeks postępowania cywilnego klasyfikacja wadliwości podlegających sprostowaniu jest wyczerpująca. Są to niedokładności, omyłki pisarskie, rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Redakcja przepisu wskazuje na to, że wszystkie wymienione wady orzeczenia znamionuje cecha ich oczywistości, stanowiąca zarazem granicę przedmiotowe dopuszczalności sprostowania. Oczywistość omyłki pisarskiej, rachunkowej lub innej wynikać będzie bądź z natury samej omyłki, bądź z porównania orzeczenia z uzasadnieniem, z treścią pozwu lub innymi okolicznościami.

Omyłka pisarska³, mówiąc najogólniej, to widoczne, wbrew zamierzenu sądu niewłaściwe użycie wyrazu (np. napisanie przez sąd pierwszej instancji, że „oddala rewizję”), widocznie mylna pisownia, błąd gramatyczny (np. niewłaściwe użycie czasu, trybu, przypadku itd.) albo nie zamierzone opuszczenie jednego lub więcej wyrazów (np. napisanie w sentencji wyroku pierwszej instancji „oddala”, ale bez słowa „powództwo”).

Omyłka rachunkowa³ oznacza omyłkę w dodawaniu, dzieleniu itd., a więc w zakresie wszystkich działań matematycznych, zwłaszcza arytmetycznych. Jako przykład może posłużyć wypadek, kiedy sąd zasądza 6 000 zł, mimo że z uzasadnienia wynika, iż suma zasądzonych należności z wszystkich roszczeń wynosi 7 000 zł.

Zakresem pojęcia „inne oczywiste omyłki”³ objęte są omyłki co do swej istoty zrównane z błędami pisarskimi lub rachunkowymi, a więc tylko omyłki polegające na tym, że w orzeczeniu wyrażone zostało coś, co widocznie jest niezgodne z myślą wyrażoną niedwuznacznie przez sąd. Należą tu będą takie omyłki, nieścisłości i usterki, jak wydanie orzeczenia w postępowaniu niespornym w formie wyroku zamiast postanowienia, zasądzenie odsetek od dnia 7 stycznia 1691 r. zamiast od dnia 7 stycznia 1961 r. (błąd czeski), czy też błędy interpunkcyjne, nieprawidłowe bowiem zastosowanie znaków interpunkcyjnych może mieć istotny wpływ na sens wszelkiej wypowiedzi.

Na podstawie art. 355 k.p.c. podlegają sprostowaniu wspomniane wadliwości zarówno w samej sentencji, w komparycji wyroku (niewłaściwe, niedokładne określenie sądu, daty ogłoszenia wyroku, na-

³ Por. orzeczenie Najwyższego Trybunału Administracyjnego, OSP 1932, poz. 213 (powołane przez J. J. Litauera: op. cit., przyp. 7).

zwiska sędziów i protokolanta, określenie żądania itp.), jak i w uzasadnieniu wyroku, w jego części opisowej i rezolutywnej.

Natomiast pod pojęcie „oczywistej omyłki” nie podpada przeoczenie, jakiego się sąd dopuścił przy powzięciu swej decyzji w samej sprawie, czyli przy rozstrzygnięciu sporu.⁴ Wadliwość taka może stanowić wyłącznie podstawę do wniesienia środka prawnego. Nie podlega więc sprostowaniu mylne ustalenie faktu, chociażby zostało ono spowodowane przeoczeniem, żądanie bowiem sprostowania takiego uchybienia procesowego nie jest żądaniem sprostowania oczywistej omyłki, lecz żądaniem ponownego rozpoznania sprawy i zmiany orzeczenia. W tymże trybie nie podlegają też naprawieniu błędy we wnioskowaniu i stosowaniu prawa.⁵ Nie można zwłaszcza traktować jako oczywistej omyłki niezgodności sentencji z później sporządzonym uzasadnieniem wyroku⁶ (np. oddalenie powództwa, mimo że uzasadnienie wyraźnie wskazuje na przesłanki uzasadniające odrzucenie pozwu ze względu na niedopuszczalność drogi sądowej). Nie jest także przewidziana przez prawo zmiana na skutek wniosku o sprostowanie (lub też z urzędu) motywów rozstrzygnięcia przytoczonych w uzasadnieniu, a więc sporządzenie innego uzasadnienia.⁷ Jeżeli sąd rozstrzygający o kilku żądaniach powoda część z nich wylicza jako uwzględnione, a w pozostałej części powództwo oddala, przy czym przez przeoczenie w wyliczeniu żądań uwzględnionych jedno opuścił, to takie przeoczenie może stać się tylko podstawą rewizji, nie może natomiast być sprostowane na podstawie art. 355 k.p.c.⁸

Ze względu na to, że art. 355 k.p.c. stanowi podstawę do sprostowania omyłek popełnionych przez sąd, pomyłka popełniona przez stronę może być usunięta jedynie w toku postępowania na żądanie strony lub z inicjatywy sądu, nie może być natomiast sprostowana po wydaniu wyroku.⁹ Tak więc sąd nie może sprostować wymienionego w wyroku imienia powoda, gdy pełnomocnik jego wskazał je w pozwie i dopiero po wydaniu wyroku spostrzegł swą pomyłkę.¹⁰ Tak samo nie może być uznana za sprostowanie jako oczywistej omyłki zmiana w oznaczeniu strony w ten sposób, że postanowienie prostujące określa jako stronę osobę, która nie była wcale podmiotem danego stosunku procesowego i w sporze nie brała żadnego udziału.¹¹ Jednakże określenie strony, które okaże się błędne, podlega sprostowaniu w każdym stadium postępowania; sprostowania może dokonać każdy sąd, w którym znajduje się

⁴ Orzeczenie C 213/51 z dn. 15.I.1952 r. (nie ogłoszone).

⁵ Orzeczenie C III 200/38, powołane przez J.J. Litauera i W. Święcickiego: Kodeks postępowania cywilnego, 1947, s. 169.

⁶ Orzeczenie 2 C 184/53 z dn. 14.X.1953 r., NP 1954, nr 9, s. 94.

⁷ Orzeczenie C I 331/35, powołane przez J.J. Litauera i W. Święcickiego. op. cit., s. 169.

⁸ Orzeczenie 2 C 184/53 z dn. 14.X.1953 r., NP 1954, nr 9, s. 94.

⁹ Orzeczenie C I 571/45 z dn. 3.IX.1945 r. PIP 1946, nr 1, s. 96.

¹⁰ M. Piekarski: Odpowiedź prawna, „Palestra” 1958, nr 9, s. 64.

¹¹ Orzeczenie C III 472/38, powołane przez J.J. Litauera i W. Święcickiego: op. cit., s. 169. Na temat różnicy między pojęciem „zmiana strony” a pojęciem „sprostowanie oznaczenia strony” — patrz S. Włodyka: „Zmiana” strony pozwanej w procesie cywilnym, NP 1960, nr 12, s. 1570 i nast.

sprawa w toku instancji, a więc także Sąd Najwyższy rozpoznający rewizję nadzwyczajną może sprostować błędne określenie strony.¹²

Oczywistą omyłkę w wyroku pierwszej instancji może sprostować nie tylko sąd, który wydał to orzeczenie, ale także sąd wyższej instancji.¹³ Artykuł 355 k.p.c. — odmiennie niż art. 357 k.p.c. — nie zawiera wymagania, żeby czynności rektyfikacyjnej dokonywał tylko ten sąd, który wydał wyrok. Zasada ta ma swoje uzasadnienie w fakcie, że błędy, które podlegają naprawieniu w omawianym trybie, są błędami charakteryzującymi się oczywistością. Cechą tej oczywistości jest między innymi to, że będzie ona z reguły oczywistością nie tylko z punktu widzenia sądu, który wydał orzeczenie, ale także sądu wyższej instancji.

Granice dopuszczalności sprostowania przez sąd wyższej instancji wyroku sądu pierwszej instancji powinna wytyczać okoliczność, że od orzeczeń sądów rewizyjnych nie ma środków odwoławczych.¹⁴ Sprostowanie przez sąd rewizyjny oczywistej omyłki może wchodzić w grę w dwóch różnych sytuacjach procesowych: 1) gdy sąd oddala rewizję lub ją odrzuca albo umarza postępowanie w tej instancji, 2) gdy uchyła zaskarżony wyrok zawierający oczywistą omyłkę i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. W pierwszym wypadku sąd rewizyjny zamieszcza orzeczenie o sprostowaniu w sentencji swego wyroku, w drugim natomiast wypadku zwraca uwagę sądowi pierwszej instancji na fakt popełnienia określonej oczywistej omyłki. Z powyższych względów nie byłoby także przeszkód do sprostowania orzeczenia sądu rewizyjnego przez sąd pierwszej instancji, wypadki jednak takie będą wyjątkowe. Z reguły sytuacja taka będzie zachodziła w razie oczywistej omyłki w orzeczeniu sądu rewizyjnego, którym sprawa w związku z uchyleniem wyroku pierwszej instancji została przekazana do ponownego rozpoznania.

Postanowienie prostujące wyrok ma to znaczenie procesowe, że sprostowany tekst musi być traktowany jako obowiązujący od początku.¹⁵ Wypisy wyroku od chwili uprawomocnienia się postanowienia o sprostowaniu wydaje się tylko w brzmieniu sprostowanym.¹⁶ Przepis art. 355 § 3 k.p.c., który uzależnia umieszczenie sprostowania na wypisach wyroku od żądania strony, odnosi się jedynie do wypisów wydawanych przed sprostowaniem.¹⁷ Postanowienie o sprostowaniu wydane na posiedzeniu niejawnym należy z urzędu doręczać stronom wraz z uzasadnieniem (art. 362 § 3 k.p.c.).¹⁸

¹² Orzeczenie 2 CR 1114/59 z dn. 1.III.1960 r. (nie ogłoszone).

¹³ M. Allerhand: Uprawnienie sądu wyższego do sprostowania orzeczenia sądu niższej instancji, *PiP* 1938, s. 613 i nast.; W. Siedlecki: Przegląd orzecznictwa, *PiP* 1957, nr 12, s. 1077; E. Wengerek: Przegląd orzecznictwa procesowego, *NP* 1961, nr 3, s. 331; orzeczenie 2 CO 3/56 z dn. 4.IV.1956 r. *OSN* 1957, poz. 47; także orzeczn. *SW* w Zielonej Górze, *BMS* 1961, nr 3, s. 72.

¹⁴ W. Siedlecki: Przegląd orzecznictwa, *PiP* 1957, nr 12, s. 1077.

¹⁵ Orzeczenie C III 524/38, powołane przez J.J. Litauera i W. Święcickiego: *op. cit.*, s. 169.

¹⁶, ¹⁷, ¹⁸ K. Lipiński: *Kodeks postępowania cywilnego*, 1961, s. 243 (wyjaśnienie 8 i 9).

Rozstrzygnięcie wniosku o sprostowanie może, zależnie od konkretnych okoliczności, polegać zarówno na uwzględnieniu wniosku, jak i na jego oddaleniu. W jednym i drugim wypadku przysługuje stronie zainteresowanej rewizja.¹⁹ Przysługuje ona także w wypadku, gdy sąd dokonał sprostowania z własnej inicjatywy. Jeżeli jednak sprostowanie lub odmowa sprostowania dotyczy wyłącznie orzeczenia dotyczącego rygoru natychmiastowej wykonalności lub kosztów procesu, stronie przysługuje zażalenie.²⁰ Jest to uzasadnione tym, że na zawarte w wyroku postanowienia w tym przedmiocie przysługuje zażalenie w myśl art. 391 § 1 pkt 3 i 12 k.p.c. Wspomniane środki prawne są dopuszczalne jedynie wówczas, gdy sprostowaniu podlega sentencja, nie przysługują natomiast wówczas, gdy sprostowanie dotyczy uzasadnienia lub komparycji wyroku. Rewizja jest dopuszczalna także w razie sprostowania lub odmowy sprostowania tych postanowień, które zrównane są z wyrokami.

Zakresem kognicji sądu rewizyjnego albo zażaleniowego rozpoznającego rewizję lub zażalenie od postanowienia dotyczącego sprostowania wyroku (sentencji) objęty jest tylko przedmiot zaskarżenia, a więc kwestia słuszności postanowienia prostującego lub odmawiającego sprostowania.

W związku z tym, że wniosek o sprostowanie nie wywiera skutku suspensywnego, nie ma wpływu na bieg terminu do złożenia środka odwoławczego od wyroku (rewizji, zażalenia), wymaga podkreślenia okoliczność, że jeżeli sprostowanie wyroku nastąpiło przed upływem terminu zaskarżenia sprostowanego wyroku i przed jego zaskarżeniem, to zaskarżeniem powinien być objęty wyrok sprostowany, nie można zaś zaskarżać samego sprostowania. Jednakże jeżeli wyrok został sprostowany już po upływie terminu zaskarżenia, to strona, która jest zdania, że wyrok został błędnie sprostowany i tym sprostowaniem jest skrzywdzona, może złożyć środek odwoławczy od postanowienia prostującego wyrok.²¹

II. Poza wypadkami dopuszczalności wydania wyroku częściowego (art. 327 § 1 k.p.c.) sąd powinien w jednym wyroku rozstrzygnąć o całości żądania. Pojęcie całości żądania (przedmiotu procesu) określa zakres zawisłości prawnej, o którym decyduje sformułowane ostatecznie *petitum* pozwu. Ten stan zawisłości prawnej ulega likwidacji z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia.²² Ponieważ nieorzeczenie przez sąd o całości zgłoszonego żądania procesowego utrzymuje — co do części żądania — dalej stan zawisłości, kodeks postępowania cywilnego przewiduje możliwość żądania przez stronę, w określonym terminie, uzupełnienia wyroku. Uzupełnienie to może nastąpić oczywiście tylko w granicach zawisłości.

Uzupełnienie wyroku następuje na wniosek strony zgłoszony w cią-

¹⁹ K. Lipiński: op. cit., s. 242 (wyjaśnienie 4).

²⁰ K. Lipiński: op. cit., s. 242 (wyjaśnienie 4).

²¹ Orzeczenie C III 200/38, powołane przez J.J. Litauera i W. Święckiego: op. cit., s. 169 i 170.

²² W. Siedlecki: Głosa do orzeczenia I CR 306/59 z dn. 4.IX.1959 r., OSPiKA 1960, poz. 294.

gu dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku. Niezgłoszenie żądania o uzupełnienie w tym terminie powoduje, że żądanie strony zostanie prawomocnie rozstrzygnięte tylko w takim zakresie, jaki wynika z wydanego orzeczenia. W tej części, co do której strona nie wystąpiła z wnioskiem o uzupełnienie wyroku, następuje szczególna sytuacja procesowa w postaci zniweczenia w ramach danego procesu możliwości doprowadzenia — na skutek czynności procesowych stron i sądu — do wydania orzeczenia uzupełniającego. Ze względu zaś na to, że w zakresie pominiętej części żądania procesowego nie ma powagi rzeczy osądzonej, strona z reguły będzie mogła wytoczyć nowe powództwo obejmujące pominiętą część żądania. Traci ona jednak możliwość wystąpienia z żądaniem zasądzenia kosztów procesu i nadania wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, jeżeli w razie nieorzeczenia co do nich nie wystąpi z wnioskiem o uzupełnienie wyroku w tym przedmiocie.

Wyrok może być uzupełniony zarówno gdy chodzi o rozstrzygnięcie o żądaniu głównym, jak i gdy chodzi o żądania mające charakter akcesoryjny. Nieorzeczenie o całości żądania, uzasadniające uzupełnienie wyroku, zachodzi nie tylko wtedy, gdy sąd nie orzekł o jednym z kilku żądań procesowych (w razie kumulacji przedmiotowej), ale także wówczas, kiedy nie orzekł o całości jednolitego żądania wyrażonego określoną kwotą pieniężną (żądanie wyrażało się np. kwotą 5 660 zł, sąd zasądził kwotę 5 500 zł, z uzasadnienia zaś widać, że powództwo uwzględnił w całości). W wypadku kumulacji podmiotowej nie mającej charakteru współuczestnictwa jednolitego nieorzeczenie o żądaniu jednego z podmiotów nie uzasadnia wniosku o uzupełnienie wyroku. Ze względu na związek tylko formalny między żądaniami stron nie można mówić w tym wypadku o nieorzeczeniu przez sąd o całości żądania. Szczególnym wypadkiem dopuszczalności żądania uzupełnienia wyroku będzie sytuacja zachodząca w razie współuczestnictwa koniecznego (np. w sporze o ustalenie nieważności testamentu), gdy sąd w sentencji wyroku nie wymienił jednego z powodów.²³

Uzupełnienie może dotyczyć takich kwestii, jak orzeczenia o odsetkach, o odroczeniu eksmisji, rozłożeniu zasądanego świadczenia na raty czy orzeczenia o odpowiedzialności solidarnej. Niedopuszczalne jest natomiast uzupełnienie wyroku przez uwzględnienie zarzutu potrącenia, w tym wypadku bowiem nie byłoby to uzupełnienie, lecz zmianą wyroku już wydanego bez uwzględnienia zarzutu potrącenia.

Legitymowanym do żądania uzupełnienia wyroku jest zarówno powód, jak i pozwany. Wniosek pozwanego o uzupełnienie wyroku może wiązać się z rozstrzygnięciem o powództwie wzajemnym, rozłożeniem zasądanego świadczenia na raty, nieodroczeniem wykonania świadczenia, nieodroczeniem o całości żądania w sensie negatywnym dla powoda (oddalenie powództwa w dalszej części, o której sąd nie rozstrzygnął w wyroku), niezasądzenia kosztów procesu mimo zgłoszonego wniosku w tym przedmiocie.

Niedopuszczalne jest uzupełnienie wyroku przez sąd na podstawie art. 329 § 2 k.p.c., mimo że w wypadku takim sąd rzeczywiście nie

²³ Por. uchwałę składu 7 sędziów ŁC 883/50 z dn. 27.XI.1950 r., ZO 1950, poz. 27.

rozstrzygnął o całości roszczenia. Orzeczenie ma wówczas prawomocność materialną co do całości roszczenia, wynikającego z podstawy faktycznej sporu. W tej sytuacji stronie nie przysługuje także prawo wniesienia osobnego pozwu o dalej sięgające roszczenie. Jedynym środkiem zmierzającym do zapewnienia stronie uzyskania całości roszczenia jest rewizja od wyroku.²⁴ Na skutek tej rewizji sąd uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania z uwzględnieniem art. 329 § 2 k.p.c.

Nieorzeczenie o całości żądania może być z reguły wynikiem tego, że ma miejsce jedna z następujących dwóch wadliwości postępowania:

1) **Przeoczenie.** Wadliwość ta, której następstwem jest nieorzeczenie o całości żądania, może powstać w stadium wydawania wyroku. W tym wypadku cały przebieg postępowania wskazywać będzie na to, że przedmiotem wszystkich czynności sądu i stron objęte było także pominięte żądanie. W związku z tym nie będzie z reguły wychodziła w grę sytuacja, którą ma na względzie art. 356 k.p.c.; przewidująca konieczność w niektórych wypadkach zażądania wyjaśnień stron lub zarządzenia rozprawy. Wszystkie bowiem elementy procesowe niezbędne do orzeczenia o całości żądania mieszczą się już w przeprowadzonym postępowaniu.

2) **Wadliwość postępowania.** Wadliwość ta, której konsekwencją jest nieorzeczenie o całości żądania, może powstać wcześniej niż w pierwszym wypadku. Mianowicie może ona istnieć już od samego początku procesu lub od momentu którejś z kolejnych rozpraw. Najczęstsza będzie sytuacja związana ze zmianą składu sądownego, gdy poprzednio powód dokonał zmiany powództwa, a sąd to przeoczył. Aczkolwiek zachodzi tu inna sytuacja procesowa niż w pierwszym wypadku, uzupełnienie wyroku jest także dopuszczalne. W związku jednak z tym, że sprawa w zakresie nie rozstrzygniętym nie będzie z reguły wyjaśniona do stanowczego rozstrzygnięcia, sąd powinien zarządzić rozprawę i dokonać wszystkich czynności procesowych niezbędnych do wydania prawidłowego wyroku uzupełniającego.²⁵

Instytucja uzupełnienia wyroku pomyślana jest przede wszystkim dla wyroków pierwszej instancji. Może ona jednak mieć zastosowanie także do wyroków sądów rewizyjnych, jednakże nie wprost, lecz w sposób odpowiedni.²⁶ Uzupełnienie wyroku sądu rewizyjnego dotyczy

²⁴ Uchwała składu 7 sędziów 1 CO 40/56 z dn. 29.IV.1957 r., OSN 1958, poz. 4. Odmienne poglądy w piśmiennictwie bułgarskim broni prof. D. A. Siljanowski. Dopełnitelno reshenije spored graždansko-procesualen kodeks. „Izvestija na prawnija institut”, Sofia 1955, kniga 1—2.

²⁵ D. A. Siljanowski: op. cit.

²⁶ Sąd Najwyższy w orzeczeniu 1 CR 306/59 z dn. 4.IX.1959 r., OSPiKA 1960, poz. 294, wyraził pogląd, że z samej istoty postępowania rewizyjnego wynika, iż w razie pominięcia w wyroku sądu rewizyjnego rozstrzygnięcia co do przedmiotu zaskarżenia, strona nie jest związana żadnym terminem do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku, które zresztą — nawet bez jej wniosku — może nastąpić z urzędu. O tyle więc art. 356 k.p.c. nie może mieć zastosowania w stosunku do niezpełnionego wyroku sądu rewizyjnego. Będzie on natomiast — poprzez art. 390 § 1 k.p.c. — miał pełne zastosowanie w postępowaniu rewizyjnym wówczas, gdy niezpełnienie wyroku sądu rewizyjnego polega na pominięciu rozstrzygnięcia, w kwestii nie objętej zaskarżonym orzeczeniem, a więc np. na pominięciu roz-

pominiętej w tym wyroku części orzeczenia sądu pierwszej instancji. Ta swoistość uzupełnienia wyroków drugiej instancji pozostaje w związku z różnicą zachodzącą między przedmiotem wyroku pierwszej i drugiej instancji.²⁷

Jeśli chodzi o sposób załatwienia wniosku o uzupełnienie orzeczenia, to uzupełnienie to może polegać zarówno na pozytywnym, jak i na negatywnym rozstrzygnięciu żądania, które zostało pominięte w pierwotnym orzeczeniu. Artykuł 356 k.p.c. nie daje bowiem podstawy do przyjęcia, aby na skutek wniosku o uzupełnienie wyroku miał zapaść zawsze tylko wyrok zgodny z żądaniem.

W razie nieorzeczenia przez sąd o całości żądania (stwierdzenie tego nie nastrocza żadnych trudności), niedopuszczalna jest odmowa uzupełnienia, o ile oczywiście został zachowany przede wszystkim termin do zgłoszenia tego wniosku. W razie jednak odmowy uzupełnienia wyroku przez sąd, stronie od postanowienia odmawiającego przysługuje rewizja, orzeczenie takie bowiem stanowi orzeczenie kończące postępowanie w sprawie. Natomiast na postanowienie odmawiające uzupełnienia wyroku, gdy żądanie uzupełnienia dotyczy wyłącznie rygoru natychmiastowej wykonalności lub kosztów procesu, przysługuje zażalenie na podstawie art. 391 § 1 pkt 3 i 12 k.p.c.²⁸

Od orzeczenia uzupełniającego wyrok przysługuje rewizja, niezależnie od możliwości zaskarżenia rewizją pierwotnego orzeczenia. Oba wyroki, pierwotny i uzupełniający, z punktu widzenia ich bytu procesowego są od siebie niezależne. Wniosek o uzupełnienie wyroku nie ma wpływu na bieg terminu do złożenia środka odwoławczego od wyroku (art. 359 k.p.c.).

Mimo jednak tej formalnej niezależności obu wyroków stosunek wzajemny między wyrokiem pierwszym a wyrokiem uzupełniającym może układać się różnie w zależności od tego, co było przedmiotem wyroku uzupełniającego. Zagadnienie to ma istotne znaczenie zwłaszcza w związku z kwestią zaskarżenia wyroku pierwszego i wyroku uzupełniającego. Jeżeli przedmiotem wyroku uzupełniającego jest żądanie procesowe mające charakter żądania samodzielnego (niezasądzenie jednego z kilku roszczeń opartych na różnej podstawie faktycznej), to rozstrzygnięcie o rewizji od wyroku pierwszego i uzupełniającego są niezależne od siebie. Wynik postępowania rewizyjnego co do każdego z tych wyroków może być różny. Inna natomiast sytuacja procesowa zachodzić będzie wtedy, gdy przedmiotem wyroku uzupełniającego jest żądanie, którego byt w ostatecznym wypadku zależy ściśle od sposobu rozstrzygnięcia rewizji od pierwszego wyroku, zawierającego rozstrzygnięcie o żądaniu głównym. Przykładem takiej sytuacji będzie np. zmia-

strzygnięcia o kosztach postępowania rewizyjnego. Tylko taka niepełność wyroku sądu rewizyjnego jest analogiczna do niepełności wyroku pierwszej instancji, a więc tylko w takim wypadku uzupełnienie wyroku sądu rewizyjnego nastąpić może wyłącznie na wniosek strony zgłoszony w terminie dwutygodniowym (art. 356 k.p.c.).

Orzeczenie powyższe poddał krytyce W. Siedlecki w głosie zamieszczonej tamże.

²⁷ Por. W. Siedlecki: Głosa do orzeczenia powołanego w przyp. 26.

²⁸ Orzeczenie 3 CZ 193/58 z dn. 3.IX.1958 r., OSPiKA 1959, poz. 44.

na pierwszego wyroku sądu pierwszej instancji przez sąd rewizyjny i oddalenie powództwa, jeżeli uzupełnienie wyroku dotyczy jedynie orzeczenia o odpowiedzialności solidarnej, rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty, nadania wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, orzeczenia o kosztach procesu, które nie mają samodzielnego bytu. Środków zapobieżenia takiej sytuacji, w której orzeczenie uzupełniające mogłoby się okazać bezprzedmiotowe ze względu na treść prawomocnego wyroku orzekającego o żądaniu głównym, można szukać albo w zawieszeniu postępowania rewizyjnego, dotyczącego wyroku uzupełniającego, do czasu wydania orzeczenia przez sąd rewizyjny co do wyroku sądu pierwszej instancji²⁹, albo też w połączeniu obu rewizji do łącznego rozpoznania. Wprawdzie zawieszenie postępowania mogłoby być uzasadnione na podstawie art. 191 pkt 1 k.p.c., jednakże takie rozwiązanie miałyby tę niedogodność, że w dalszym ciągu oba postępowania byłyby formalnie od siebie niezależne. Dlatego też wydaje się, że odpowiednim środkiem zharmonizowania wyników obu postępowań rewizyjnych jest drugie proponowane rozwiązanie, a więc połączenie obu spraw do ponownego rozpoznania w postępowaniu rewizyjnym.³⁰

W praktyce zdarzają się niejednokrotnie wypadki zaskarżenia przez strony rewizją wyroku wtedy, gdy sąd nie orzekł o całości żądania. Rewizja w takim wypadku jest niedopuszczalna. Może być ona jednak na podstawie art. 137 § 1 k.p.c. traktowana jako w istocie rzecz wniosek o uzupełnienie wyroku; może to nastąpić wyłącznie wtedy, gdy pismo procesowe nazwane rewizją odpowiada wymaganiom co do terminu przewidzianego dla wniosku o uzupełnienie wyroku.

III. Trzecim wreszcie środkiem rektyfikacji wyroków jest wykładnia wyroku. Według art. 357 k.p.c. sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga na wniosek strony wątpliwości co do wykładni tego wyroku, jakie mogłyby zachodzić przy jego wykonaniu. Ze względu na wymaganie identyczności podmiotowej sądu, który wydał wyrok, i sądu, który może dokonać jego wykładni, wykładnia wyroku jest szczególnym rodzajem wykładni autentycznej. Zmierza ona bowiem do autentycznego wyjaśnienia treści wyroku. Przy wykładni wyroku szczególną rolę odgrywa związek interpretacyjny, jaki zachodzi między sentencją wyroku a jego uzasadnieniem. Na tej przede wszystkim podstawie możliwe jest ustalenie właściwego sensu wyroku. Wykładnia nie może się opierać na nowej ocenie sprawy pod względem faktycznym i prawnym.³¹ Wynik wykładni nie może być sprzeczny z treścią sentencji wyroku lub sentencji wyroku z motywami. Cel wykładni zostanie zawsze osiągnięty, jeżeli dzięki tej czynności procesowej sądu możliwe będzie prawidłowe wykonanie wyroku.

Zakres przedmiotowy art. 357 k.p.c. jest węższy w porównaniu z takimiż zakresami przepisów o sprostowaniu i uzupełnieniu wyroku. Wy-

²⁹ Pogląd taki reprezentuje D. A. Siljanowski: op. cit.

³⁰ Przy takim ujęciu do obowiązków przewodniczącego sądu należałoby wyznaczenie obu spraw na jedną rozprawę.

³¹ Por. orzeczenie C I 122/38, powołane przez J. J. Litauera i W. Święcickiego: op. cit., s. 171.

kładni podlegać mogą tylko wyroki nadające się do wykonania.³² To ograniczenie wynika z samego brzmienia przepisu, który mówi o „wątpliwościach co do wykładni, jakie mogłyby się nastreżać przy jego wykonaniu”. Wykładni podlega tylko sentencja wyroku, jako określająca świadczenie, które ma być wykonane. Natomiast motywy nie mogą być przedmiotem wykładni.

Artykuł 357 k.p.c. dotyczy zarówno wyroków prawomocnych, jak i nieprawomocnych.³³ Wykładnia bowiem wyroku dokonywana jest tylko *ad usum* wykonania, wątpliwości zaś co do sensu i treści wyroku mogą istnieć nie tylko w stadium wykonania. Ponadto wykładnia wyroku pierwszej instancji może mieć wpływ na samą decyzję strony co do wniesienia środka prawnego od wyroku, który wymaga wykładni. Omawiany przepis odnosi się przede wszystkim do wyroków pierwszej instancji, może on jednak być stosowany również do wyroków drugiej instancji. W tym drugim wypadku będzie on wchodzić w grę przede wszystkim wtedy, gdy powstaną wątpliwości co do świadczeń nakazanych wyrokiem sądu rewizyjnego, a więc jeżeli sąd rewizyjny orzekł co do istoty sprawy (art. 386 k.p.c.).³⁴

Szczególne zagadnienie wykładni wyroku sądu rewizyjnego wiąże się z sytuacją, kiedy dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd pierwszej instancji niezbędne jest wyjaśnienie treści orzeczenia uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji na skutek rewizji. Zachodzić to będzie zwłaszcza wtedy, gdy na skutek niejasnego sformułowania sentencji wyroku sądu rewizyjnego nie wiadomo, w jakim zakresie sąd rewizyjny uchylił zaskarżony wyrok, a w jakim oddalił rewizję. Zdaniem Sądu Najwyższego³⁵, do wykładni wyroku sądu rewizyjnego, uchylającego w sposób niejasny pod względem zakresu wyrok sądu pierwszej instancji, powołany jest wyłącznie sąd, którego wyrok został uchylony, a więc sąd pierwszej instancji, a nie sąd rewizyjny.

Teza ta budzi zastrzeżenia. Pogląd, którego Sąd Najwyższy zdaje się nie podziela (mianowicie pogląd, że sąd rewizyjny może być właściwy do wykładni swego wyroku, jako sąd, który go wydał), jest — jak się wydaje — uzasadniony odpowiednim stosowaniem art. 357 k.p.c. do wyroków drugiej instancji. Zasada ta w orzecznictwie Sądu Najwyższego była już stosowana wtedy, gdy sąd rewizyjny zmieniał wyrok pierwszej instancji i uwzględniał powództwo (patrz wyżej). Tej zasady tym razem Sąd Najwyższy zdaje się nie podzielać, wychodząc jak gdyby z założenia, że zachodzi zasadnicza różnica między wydanem wyroku zmieniającego wyrok zaskarżony a sytuacją, gdy chodzi o niejasność w wyroku uchylającym wyrok pierwszej instancji. Nie można oczywiście zaprzeczyć, że w tym wypadku istnieje różnica, skoro inna jest treść wyroku uchylającego, a inna wyroku zmieniającego wyrok zaskarżony. Różnica jednak między tymi dwoma rodzajami wyroków sądu rewizyjnego nie może przesłaniać faktu, że oba rodza-

³² K. Lipiński, op. cit., s. 244 i n. (wyjaśnienie 3).

³³ Orzeczenie C II 750/34, powołane przez J.J. Litauera i W. Świącickiego: op. cit., s. 171.

³⁴ Orzeczenie C II 401/47 z dn. 21.II.1949 r., P.P 1949, nr 11 s. 130.

³⁵ Orzeczenie 2 CR 352/60 z dn. 29.VI.1960 r. (nie ogłoszone).

je wyroków łączy wspólna najistotniejsza cecha: są one orzeczeniami sądu rewizyjnego, do których art. 357 k.p.c. może być stosowany w każdym wypadku tylko odpowiednio. Gdyby zaś przepis ten nie mógł być stosowany do orzeczeń sądu rewizyjnego odpowiednio, to w ogóle orzeczenia sądu rewizyjnego nie mogłyby podlegać wykładni. Wykładni takiego orzeczenia nie mogłyby dokonywać ani sąd rewizyjny, ani sąd pierwszej instancji.

Takiego wniosku nie uzasadniają żadne racje, a to dlatego, że orzeczenia sądu rewizyjnego (w tym także uchylające) mogą być dotknięte swoistymi wadami, które nadają się do usunięcia w drodze wykładni. Przyjęcie więc, że art. 357 k.p.c. ma *mutatis mutandis* zastosowanie do wyroków drugiej instancji, implikuje twierdzenie, iż odpowiednie jego stosowanie może przede wszystkim oznaczać, że wykładni wyroku uchylającego wyrok sądu merytorycznego będzie władny dokonać nie sąd pierwszej instancji, lecz sąd rewizyjny. Będzie on bowiem właśnie tym sądem, który wydał wyrok.

Orzeczenie więc Sądu Najwyższego naruszyło — z uchybieniem art. 390 § 1 k.p.c. — zasadę, że wykładni wyroku dokonuje sąd, który go wydał. Kwestionowany pogląd nie bierze pod uwagę także tego, że wyrok sądu pierwszej instancji na skutek uchylenia go stracił swój byt procesowy. Nie ma więc w tej sytuacji wyroku pierwszej instancji, którego wykładni mógłby dokonywać ten sąd.

Ponadto przeciwko przyznaniu sądowi pierwszej instancji uprawnienia do wykładni wyroku sądu rewizyjnego zdaje się przemawiać także fakt, że sprzeczne z ustrojem instancyjnym sądów byłoby przyznanie sądowi pierwszej instancji uprawnień w pewnym sensie kontrolnych nad czynnościami procesowymi sądu wyższej instancji.

W konsekwencji więc należałoby przyjąć, że do wykładni wyroku sądu rewizyjnego (także gdy chodzi o wyrok uchylający wyrok zaskarżony) powołany jest tylko sąd rewizyjny, który wydał wyrok.

Pojęcie „sąd, który wydał wyrok”, nie oznacza, że sąd musi być pod względem osobowym identyczny ze składem sędziowskim, który wydał wyrok. Postulat taki byłby trudny do urzeczywistnienia, a to tym bardziej, że dokonanie wykładni nie jest ograniczone żadnym terminem.

Rozpoznanie wniosku o rozstrzygnięcie wątpliwości co do wykładni wyroku powinno zapaść po przeprowadzeniu rozprawy.³⁶

Wykładni wyroku sąd dokonuje w formie postanowienia. Postanowienie to należy do orzeczeń kończących postępowanie w sprawie i dlatego podlega ono zaskarżeniu w drodze rewizji. Gdy wykładnia dotyczy tylko orzeczenia o kosztach, postanowienie zawierające wykładnię może być zaskarżone zażaleniem. Orzeczenie zawierające wykładnię wyroku podlega zaskarżeniu także rewizją nadzwyczajną.

Od postanowienia odmawiającego wykładni nie ma środka odwoławczego, gdyż postanowienie takie nie może być uważane za kończące postępowanie, skoro wątpliwości związane z wykonaniem tego wyroku będą mogły być rozstrzygnięte w postępowaniu egzekucyjnym.³⁷

³⁶ Orzeczenie 1 CR 846/59 z dn. 6.VI.1960 r. OSPiKA 1960, poz. 331.

³⁷ K. Lipiński: op. cit., s. 245 (wyjaśnienie 4).